

УДК 338.246.87 (477)

В.М. Чорний
аспірант

*кафедри управління фінансово-економічною безпекою,
Університет економіки та права «КРОК»*

Забезпечення економічної безпеки підприємств, що виходять на світові товарні ринки

Статтю присвячено дослідженню базових підходів до забезпечення окремих аспектів економічної безпеки та стійкості підприємств, що в межах політики розширення діяльності здійснюють вихід на світові товарні ринки.

Ключові слова: підприємство, безпека, фактор, ринок, глобалізація, розвиток.

В.М. Чёрный
аспирант

*кафедры управления финансово-экономической безопасностью,
Университет экономики и права «КРОК»*

Обеспечение экономической безопасности предприятий, выходящих на мировые товарные рынки

Статья посвящена исследованию базовых подходов к обеспечению отдельных аспектов экономической безопасности и устойчивости предприятий, которые в рамках политики расширения деятельности осуществляют выход на мировые товарные рынки.

Ключевые слова: предприятие, безопасность, фактор, рынок, глобализация, развитие.

V. Chornii
PhD student

*Financial and Economic Security Management
«KROK» University*

Ensuring Economic Security of Enterprises Entering the World Commodity Markets

The article investigates the basic approaches to certain aspects of economic security and sustainability of enterprises that enter the world commodity markets within the activities of expansion policy.

Keywords: enterprise, security, factor, market, globalization, development.

Постановка проблеми

Стабільне функціонування та розвиток вітчизняних підприємств в умовах сучасної економіки України та лібералізації зовнішньоекономічних зв'язків нашою державою вимагають формування механізмів адаптації до негативних збурень зовнішнього та внутрішнього середовища. Одним із шляхів нейтралізації цих негативних впливів є формування механізму забезпечення економічної без-

пеки підприємства, що є особливо актуальним в умовах виходу підприємств на зовнішні товарні ринки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблематика економічної безпеки є предметом дослідження таких провідних учених, як Я.А. Жаліло [2], А.В. Кирієнко [4], Г.В. Козаченко [3], О.М. Ляшенко [5], В.І. Мунтіян [6], Н.О. Подлужна [12] та інших. Однак, на наш погляд, ці дослідження здебільшого стосуються загальних питань управління економічною безпекою, оминаючи особливості управління, характерні для процесу виходу підприємств на зовнішні ринки.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Глобалізація соціально-економічних процесів супроводжується, з одного боку, формуванням нових умов і джерел розвитку, а з іншого – несе в собі виклики: технологічні, економічні, соціальні, цивілізаційні. Сучасні фінансово-економічні кризи набувають глобального характеру і можуть мати катастрофічно руйнівні наслідки. Тому економічна безпека розвитку становить ключову складову політики кожної держави і є атрибутом як країн-лідерів світової цивілізації, так і країн, що трансформуються до ринкової економіки.

Формулювання цілей статті

Метою статті є визначення напрямів, процедур і складових елементів механізму забезпечення економічної безпеки підприємств в умовах їхнього виходу на світові товарні ринки.

Виклад основного матеріалу дослідження

Слід зазначити, що категорія «економічна безпека» має різні трактування в науковій літературі. Зокрема, на думку В. Тамбовцева, «під економічною безпекою тієї або іншої системи потрібно розуміти сукупність властивостей стану її виробничої підсистеми, що забезпечує можливість досягнення мети всієї системи» [13]. Як вважає Л. Абалкін, «економічна безпека - це стан економічної системи, який дозволяє їй розвиватися динамічно, ефективно і вирішувати соціальні задачі, і при якому держава має можливість виробляти і впроваджувати в життя незалежну економічну політику» [1]. Таким чином, під економічною безпекою можемо розуміти найважливішу, у першу чергу якісну характеристику економічної системи, що визначає її здатність підтримувати нормальні умови життєдіяльності та стале забезпечення ресурсами для розвитку економічної діяльності.

Поняття «економічна безпека» Я. Жаліло визначає як складну багатофакторну категорію, що характеризує здатність національної економіки до розширеного самовідтворення з метою задоволення на визначеному рівні потреб власного населення та держави, протистояння дестабілізуючій дії чинників, що створюють загрозу нормальному розвитку країни, забезпечення конкурентоспроможності національної економіки у світовій системі господарювання [2]. Під економічною безпекою підприємства окремі автори також розуміють такий стан юридичних, виробничих відносин і організаційних зв'язків, матеріальних та інтелектуальних ресурсів, за якого забезпечується стабільність функціонування, фінансово-комерційний успіх, прогресивний науково-технічний і соціальний розвиток [6]. Безпека фірми – це такий стан виробничо-економічної системи, за якого функціонують механізми запобігання або зменшення ступеня впливу загроз стабільності функціонування та розвитку підприємства [7]. Відомий дослідник Д. Ламберт розглядає економічну безпеку підприємств як один із елементів захисту

національної економіки [9]. При цьому він виділяє завдання, що повинні бути розв'язані на кожному рівні забезпечення економічної безпеки, у тому числі й на рівні підприємства.

Саме з позицій впливу зовнішнього середовища, захисту підприємств від його негативного впливу і розглядається зміст такої категорії, як «економічна безпека підприємства», що є особливо актуальним в умовах виходу підприємства на зовнішні ринки. Як приклад, можна навести визначення економічної безпеки як «захищеність його діяльності від негативних впливів зовнішнього середовища, а також як здатність швидко усувати різні варіанти загроз або пристосовуватися до існуючих умов, які не позначаються негативно на його діяльності» [10, с. 48].

У рамках підходу до економічної безпеки підприємства як стану, обумовленого впливом зовнішнього середовища при виході на зовнішні ринки, слід зазначити ресурсно-функціональний підхід. Автори цього підходу розглядають економічну безпеку підприємства як «стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для запобігання загрозам і забезпечення стабільного функціонування підприємства в даний час і в майбутньому» [11, с. 138]. З цією метою Е. Олійник розглядає сукупність процесів, що відбуваються в організації, разом з усіма характерними особливостями та взаємозв'язками, які становлять єдину споріднену групу з погляду на її функціональні ролі в забезпеченні економічної безпеки підприємства. У ресурсно-функціональному підході в основних напрямках економічної безпеки підприємства розрізняють сім функціональних складових: інтелектуально-кадрову, фінансову, техніко-технологічну, політико-правову, екологічну, інформаційну та силову [8, с. 139]. Цей підхід має не лише багато переваг, а й певні недоліки. Перевагою є всеосяжне розуміння економічної безпеки, дослідження великої кількості чинників, що визначають стан підприємства, а недоліком є спотворення дійсності розуміння безпеки як такої.

Необхідність забезпечення економічної безпеки вітчизняних суб'єктів господарювання при виході на зовнішні ринки обумовлена не лише динамізмом ринкових процесів і високим рівнем конкуренції, а й особливостями перехідного періоду розвитку нашої країни. Високий рівень економічної корупції та злочинності, несформованість ринкової інфраструктури та недосконалість державного регулювання розвитку підприємництва в нашій країні обумовлюють необхідність створення служб економічної безпеки на вітчизняних підприємствах [2].

Забезпечення безпеки підприємницької діяльності при виході на зовнішні ринки слід планувати та починати реалізовувати на етапі складання бізнес-плану. Цей процес повинен починатися з розроблення Концепції безпеки підприємства, у якій викладаються головна мета, завдання та принципи організації, функціонування системи, визначаються суб'єкти та об'єкти захисту, узагальнюються загальні інтереси та загрози діяльності підприємства, а також визначаються ресурси та методи захисту інтересів суб'єкта підприємницької діяльності. Усі сценарії порушення економічної безпеки при веденні зовнішньої торговельної діяльності тісно пов'язані перш за все з фінансовими рішеннями. Тобто, виникають питання щодо спроможності виконання підприємством поставлених завдань та його платоспроможності; перенесення частини обігових коштів на маркетингові заходи з очікуванням майбутніх економічних вигод; урахування швидких змін ринкової ситуації; труднощі прогнозу дій конкурентів тощо.

Стратегічне планування та прогнозування вимагають розгляду подій у майбутньому, якому завжди властива невизначеність. Урахування невизначеності та зведення її до аналізування кількісними методами є завданням особи, яка приймає стратегічне рішення із забезпечення економічної безпеки [10]. Кількісна

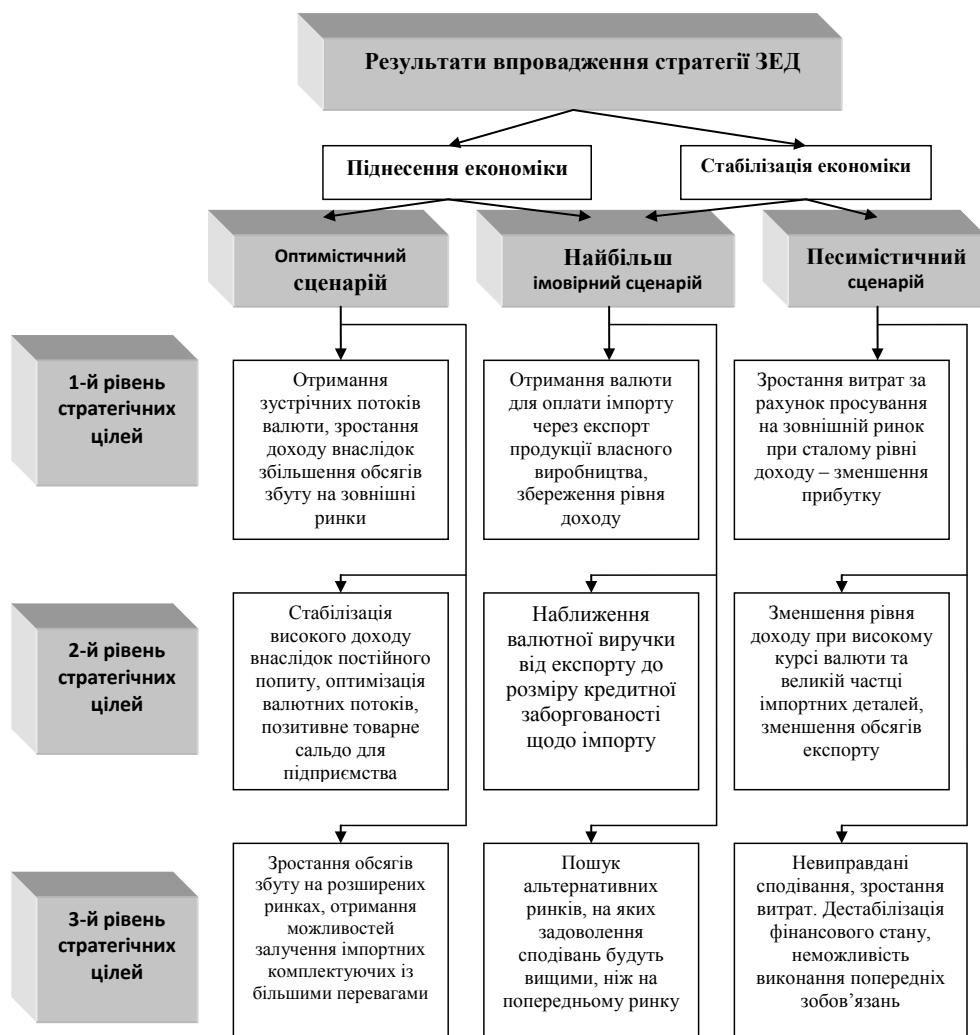

Рис. Реалізація стратегії зовнішньоекономічної діяльності підприємства за різних сценаріїв розвитку зовнішніх ринків збуту

Джерело: [10]

оцінка небезпеки визначається фінансовими збитками, що матимуть місце, коли кожна конкретна небезпека буде приводити в дію будь-який із можливих механізмів вразливості системи.

Визначення сподіваних збитків, пов'язаних із неправильними чи неточними рішеннями, як засіб оцінювання ризику, розраховується на основі байєсівського підходу. Це метод прийняття оптимальних статистичних рішень базується на припущенні, що параметр розподілу ймовірностей спостережуваної випадкової події, що впливає на характер рішень, які приймаються, є випадковою величиною з відомим апріорним розподілом. Невизначеність виникає як – невизначеність вхідної інформації та невизначеність наслідків дій. Подолати цю ситуацію можна за рахунок перетворення невизначеності в ризик. Виділяють три складові ризику: ризик, який існує об'єктивно, в силу дії випадкових факторів, що не піддаються контролю; ризик як наслідок збігу допущених помилок; ризик, на який ідуть свідомо.

Прийняття оптимального стратегічного рішення в умовах ризику можливе в разі зменшення ризику або його оптимізації. При веденні зовнішньої торговельної діяльності аналізування всіх типів ризиків (виробничого, фінансового, інвестиційного, ринкового) повинно здійснюватися в контексті стратегії управління ризиками в межах генеральної стратегії підприємства. Проблема аналізу ризиків зовнішньоторговельної діяльності, їх ідентифікації та моделювання досить складна і може бути предметом самостійних досліджень, які матимуть важливе значення для діяльності підприємств.

Завдання аналізування й управління ризиком вимагають майже однотипних інструментальних засобів їх розв'язання. Тому необхідно виділити й описати окремі завдання, пов'язані з управлінням фінансовими потоками у процесі здійснення зовнішньоекономічної діяльності на рівні підприємства та типових процедур і набору стандартних статистичних методів аналізування ризику.

Визначення ризику під час прийняття управлінських рішень здійснюється в такій послідовності: ідентифікація ризику, оцінювання ризику, управління ризиком. Ідентифікація ризику здійснюється під час визначення стратегічних цілей, прийнятті управлінського рішення. Оцінювання ризику полягає у визначенні наслідків від реалізації ризикованих рішень і відповідних ймовірностей їх виникнення. Вона може бути здійснена в такій послідовності [11]:

- визначення і вибір фінансового показника X (або групи показників) як результативного індикатора оцінки наслідків прийнятих рішень в умовах ризику. Такими показниками можуть бути дохід, норма прибутку тощо;
- визначення і опис закону розподілу ймовірностей і деяких характеристик випадкової величини X .

Віднайдення розподілів ймовірностей фінансових показників, які прийняті для оцінювання з метою вибору стратегічних альтернатив, можливе кількома способами. Характеристику та аналіз кожного з них подано в таблиці.

Управління ризиком полягає у формуванні, реалізації та контролі цілеспрямованих дій в умовах ризику щодо об'єкта управління. Це можливо за умов наявності критерію, який дасть змогу оцінити можливі альтернативи та вибрати оптимальне рішення. Оцінювання альтернатив в умовах ризику (кризи) має ймовірнісний характер і зводиться до кількісної оцінки ендегенних величин, які описують наслідки прийнятих ризикованих стратегічних рішень (величина доходу, норма прибутку, збитки, неплатежі тощо).

Перспективою для вибору стратегічних альтернатив при входженні на зовнішні ринки збуту можуть стати нейронні мережі, які накопичують досвід на основі аналізування показників діяльності підприємства та змін економіки відповідної країни в ретроспективі. Такий штучний інтелект зможе відбирати стратегічну альтернативу, яка призведе до отримання бажаного результату.

Однак навіть прогнозування різних сценаріїв змін зовнішніх ринків збуту та їх урахування як альтернативних рішень у стратегії не дадуть ефективного її впровадження без урахування негативних факторів впливу на розвиток зовнішньоторговельної діяльності сучасного підприємства. Тому важливим є ідентифікація таких факторів та оцінка ймовірності прояву загроз і економічна оцінка вразливості активів компаній, які виходять на міжнародні ринки. Після проведення зазначеної аналітичної роботи слід сформулювати стратегічний набір складових механізму забезпечення економічної безпеки цієї діяльності.

Таблиця

Порівняльна характеристика способів визначення розподілів імовірностей фінансових показників для оцінки й управління ризиком під час прийняття стратегічних рішень з розвитку ЗЕД

Назва методу	Суть методу	Переваги методу	Недоліки методу
Статистичний	Передбачає збір необхідних емпіричних даних щодо вибраної для аналізу величини, обробку цих даних стандартними статистичними методами (побудова гістограм, розподіл частот, перевірка відповідних гіпотез за критеріями Персона, Колмогорова, Смирнова	Завдання аналізування згідно з методом зводиться до завдання адаптації стандартних статистичних даних, яку можна розв'язати за допомогою досить ефективних програмних засобів для статистичних досліджень	Практичне застосування методу обмежене у зв'язку з відсутністю відповідної статистики або ж незіставленістю статистичних даних через необхідність вибору спостережень за тривалий період часу
Метод машинної імітації	Має за основу проведення на ЕОМ експериментів з математичними моделями, які описують поведінку складних систем протягом відносно тривалих проміжків часу. Експеримент проводиться на моделі реальної системи, а не в самій системі	Експеримент можна здійснювати для досить складних економічних систем, де на відміну від фізичних об'єктів проведення реальних експериментів практично не можливе	Процес є тривалим і громіздким, оскільки система дублюється до 1000 разів для отримання репрезентативної вибірки, доки не настане кінцевий момент планового періоду
Метод аналогій	Суть полягає у відборі подібних ситуацій і процесів, які, на думку експертів, на досить надійному рівні можуть бути використані для визначеності імовірних ризикових ситуацій при реалізації стратегічних рішень.	Існує стійка закономірність узагальнених характеристик, попри різні значення величин параметрів, які описують досліджуваній процес, що дає змогу звести проблему опису випадкової величини до оцінювання параметрів відомого розподілу	Використовуючи цей метод додатково необхідно створювати засоби, які дадуть змогу надалі уточнювати висунуті гіпотези і припущення в міру надходження оперативної інформації

Джерело: розроблено автором

Висновки

Виходячи з сутнісно-функціональних характеристик безпеки розвитку суб'єкта господарювання, при входженні на зовнішні ринки пропонується виділити п'ять головних напрямів забезпечення економічної безпеки підприємства, а саме побудову інституційно-правової інфраструктури забезпечення безпеки розвитку суб'єкта підприємницької діяльності; визначення, систематизацію та реалізацію інтересів підприємства; виявлення, узагальнення та нейтралізація загроз діяльності; забезпечення належного захисту функціональних складових і високої ефективності використання корпоративних ресурсів підприємства.

Реалізація концептуальних засад процесу забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання при виході на зовнішні товарні ринки можлива не на основі ситуаційного підходу до вирішення цієї проблеми, а шляхом формування відповідного інструментарію, що повинен базуватися на науковому підході до її вирішення, обґрунтованості та економічній доцільності використання обмежених ресурсів захисту, адекватності та достатності арсеналу інструментів, своєчасності та гнучкості системи захисту відповідно до змін внутрішнього та зовнішнього середовища. Це можна реалізувати шляхом формування механізму забезпечення економічної безпеки на підприємстві.

Література

1. *Абалкин Л.* Экономическая безопасность России : угрозы и их отражение / Л. Абалкин // Вопросы экономики. – 1994. – № 12 – С. 4-11.
2. *Жаліло Я. А.* До формування категоріального апарату науки про економічну безпеку / Я. А. Жаліло. – К. : НІСД, 2011. – С. 53-87.
3. *Козаченко Г. В.* Экономическая безопасность предприятия : сущность и механизм обеспечения : Монография / Г. В. Козаченко, В. П. Пономарев, О. М. Ляшенко. – К. : Либра, 2003. – 280 с.
4. *Кірієнко А. В.* Механізм досягнення і підтримки економічної безпеки підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.06.01 / А. В. Кірієнко. – Київський національний економічний університет. – К., 2000. – 19 с.
5. *Ляшенко О. М.* Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства : [монографія] / О. М. Ляшенко. – Луганськ : СНУ ім. В. Даля, 2011. – 400 с.
6. *Мунтіян В. І.* Економічна безпека України / В. І. Мунтіян. – К., Вид-во КВІЦ, 2011. – 464 с.
7. Механизмы управления экономической безопасностью / Ю. Г. Лысенко, С. Г. Мищенко, Р. А. Руденский, А. А. Спиридонов / Под ред. Ю. Г. Лысенко. – Донецк : ДонНУ, 2012. – 178 с.
8. *Кірієнко А. В.* Механізм досягнення і підтримки економічної безпеки підприємства : Автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01 / А. В. Кірієнко / Київський національний економічний університет. – Київ, 2000. – 19 с.
9. *Lambert D.* La defense de l'economie: la conjugaison des efforts de l'Etat, de l'entreprise et d'individu // Strategique. – 1990. – № 2. – Р. 83-98.
10. *Ковалев Д.* Экономическая безопасность предприятия / Д. Ковалев, Т. Сухорукова // Экономика Украины. – 2012. – № 10. – С. 48-51.
11. Основы экономической безопасности (Государство, регион, предприятие, личность) / Под ред. Е. А. Олейникова. – М., 2013. – 288 с.
12. *Підлужна Н. О.* Організація управління економічною безпекою підприємства: Автореф. дис. ... канд. екон. наук / Н. О. Підлужна. – Донецьк, 2004. – 20 с.
13. *Тамбовцев В. Л.* Экономическая безопасность хозяйственных систем : структура проблемы / В. Л. Тамбовцев // Вестник Московского гос. ун-та. Сер. «Экономика». – 2009. – № 3. – С. 3-9.